

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVA22
HT14
Handledare: Anders Uhlin

Punish or pardon?

En undersökning av amnestiers påverkan på
demokratiutvecklingen i Argentina, Brasilien och Paraguay.

Astrid Adelgren

Abstract

Ett stort dilemma för länder som är på väg att lämna ett repressivt styre bakom sig är hur man ska handskas med de övergrepp som drabbat befolkningen under den tidigare regimen.

Hur ska de överlevande offrens krav på upprättelse tillgodoses utan att det äventyrar den stabilitet som nya demokratier ofta är beroende av?

Inflytelserik forskning tenderar att förmedla en förenklad syn på amnestier i detta sammanhang, bland annat eftersom man ofta bortser från de överlevande offrens perspektiv.

För att försöka problematisera detta synsätt jämförs i denna uppsats utvecklingen i Argentina, Paraguay och Brasilien – tre länder som alla drabbades av militärdiktaturer under senare delen av 1900-talet, men som efteråt hanterat frågan om amnestier olika.

Jag finner att amnestier inte är oproblematiska för ett lands demokratiutveckling. Uppsatsen indikerar ett möjligt negativt samband mellan denna sorts straffrihet och medborgares förtroende för statliga institutioner. En metodik för att närmare studera denna problemställning presenteras.

Nyckelord: amnesti, mänskliga rättigheter, transitional justice, Latinamerika, demokrati.

Antal ord: 9409.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte & frågeställning	2
2	Teoretiskt ramverk	3
2.1	Transitional justice	3
2.1.1	Olika element av transitional justice	4
2.1.2	Amnestier och transitional justice	5
2.1.3	Återstående dilemman om amnestier och mänskliga rättigheter	6
2.2	Att mäta demokrati.....	8
2.2.1	Demokrati och transitional justice.....	8
2.3	Komparativ fåfallstudie.....	11
3	Metod	12
3.1	Val av metod	12
3.2	Val av fall.....	12
3.3	Val av material	14
3.4	Begrepp och operationaliseringar.....	14
3.4.1	Demokrati.....	14
3.4.2	Amnestier och mänskliga rättigheter.....	16
4	Historisk översikt	17
4.1	Argentina: Tio tusentals utsattes för övergrepp	17
4.2	Brasilien: Gradvis övergång till demokrati	17
4.3	Paraguay: Regimen försökte tysta allt motstånd	18
5	Amnestier: lagarna och deras tillämpning	19
5.1	Argentina: amnestilagen drogs tillbaka.....	19
5.2	Brasilien: Ingen har straffats	20
5.3	Paraguay: Ett fåtal har dömts	20
6	Demokratisk utveckling	21
6.1	Översikt: val, yttrandefrihet och allmän ”demokratistatus”.....	21
6.2	Rule of law	23
6.3	Ansvarsutkrävande	25
6.4	Tillit.....	26

7	Analys.....	28
8	Referenser.....	31

1 Inledning

”The field of human rights is not one in which compromise on fundamental principles are possible”, sa Eleanor Roosevelt vid ett tal 1948 -- tre år efter bildandet av FN (Roosevelt 1948).

Ändå har senare halvan av 1900-talet såväl som början av 2000-talet fortsatt att präglas av just omfattande kränkningar av dessa principer på olika håll i världen; däribland folkmordet i Rwanda, etnisk rensning i forna Jugoslavien och militärdiktaturerna i Latinamerika som inte skydde många medel för att försöka skrämja meningsmotståndare till evig tystnad (Jfr Hellinger 2011 s. 244-245, 250-251).

Hur går ett land i sitt byggande av demokrati vidare med denna sorts repressiva och våldsamma arv?

Trots att det efter Nürnbergrättegångarna har gjorts många försök till att i efterhand utkräva ansvar för grova brott, har resultatet varit minst sagt varierande (Arthur 2009 s. 327-329).

Att värna om de mänskliga rättigheternas okränkbarhet – och därmed tillgodose offrens krav på upprättelse och rättvisa – tycks vara en särskilt stor utmaning när detta ställs mot den stabilitet som nya och sköra demokratier ofta är beroende av (Leebaw 2008 s. 100).

Hur stater i övergången till demokrati ska förhålla sig till ett våldsamt och repressivt förflutet är dock knappast något nytt dilemma – detta går att spåra tillbaka till antiken (Arthur 2009 s. 327). Men det är först under senare årtionden som forskare mer ingående har börjat studera fenomenet, som fått namnet *transitional justice* och som allt eftersom har kommit att rymma allt fler olika praktiker: allt från nationella och internationella domstolar till sanningskommissioner, institutionella reformer och kompensation till offer (Arthur 2009 s. 321, Leebaw 2008 s.102, ICTJ 2015a).

Mycket har skrivits i förhållande till dessa praktiker – men fortfarande finns det inga enhetliga teorier kring *transitional justice* (som här kommer att förkortas TJ). Detta har enligt Mark Arenhövel inneburit att politiker och verksamma inom mänskliga rättigheter ofta har utarbetat egna sätt att bygga demokrati och främja försoning på i detta sammanhang, istället för att grunda sitt handlande på vetenskapliga teorier. Många fenomen inom TJ tycks med andra ord behöva utforskas närmre och problematiseras mer (Arenhövel 2008 s. 570).

Bland annat tenderar Ruti Teitels (2000 s. 52-54) välciterade bok *Transitional justice* att förmedla en förenklad bild av amnestier i detta sammanhang. Teitel betonar exempelvis den roll som amnestier har haft i framförhandlandet av demokrati och fred inom ramen för TJ – utan att nämna det fortfarande bestående missnöjet bland delar av befolkningen som amnestier ofta har orsakat, och det faktum att det har visat sig att överlevande offer ogärna kompromissar kring

kraven på juridisk rättvisa (Teitel 2000, s. 52-54, Laplante 2009 s. 929, Ultima hora 2014). Studier från Sydafrika visat samtidigt att teoretiska debatter kring amnestier ofta har förbisettt offrens perspektiv (Laplante 2009 s. 929).

1.1 Syfte & frågeställning

Jag vill undersöka om det finns belägg för att problematisera den nästan odelat positiva synen på amnestier som bland annat Ruti Teitels bok förmedlar.

Trots de till synes väl belagda positiva effekter som amnestier tycks ha, verkar det finnas anledningar att misstänka att amnestier även har en *negativ* inverkan på demokratin. Möjligheter för medborgare att utkräva ansvar borde vara en viktig demokratisk funktion i sig. Finns inte den möjligheten borde det kunna påverka medborgares tillit, som enligt många är en viktig förutsättning för att en demokrati ska kunna fungera. Det finns skäl att tro att denna tillit försämras ytterligare om tidigare förövare inte bara går ostraffade, utan dessutom tillåts sitta kvar vid makten. Straffrihet för grova brott borde dessutom öka risken för att övergreppen upprepas.

Min frågeställning kan därför formuleras:

Vilken inverkan har amnestier för människorättsbrott på länders demokratiutveckling?

Jag kommer att göra en empirisk jämförelse mellan Argentina, Brasilien och Paraguay, från att militärdiktaturerna på 80-talet föll och fram tills idag. Länderna har en liknande historia, men skiljer sig relativt mycket åt när det gäller hur man har ställt sig i frågan om amnestier (Hayner 2011 s. 45-47, Stabili 2012 s. 147, Schneider 2011a s. 39).

Valet av dessa länder ger möjligheter att undersöka amnestiers eventuella inverkan på demokratin på både kort och längre sikt.

Det var också i förhållande till den tredje demokratiseringsvågen i Latinamerika på 80-talet som forskningsfältet transitional justice växte fram, vilket ytterligare talar för valet att utgå från denna region (Arthur 2009 s.361).

Med en fåfallstudie som denna är det knappast möjligt att kunna generalisera eller belägga något kausalt samband. Men genom att nära granska några fall är förhoppningen att kunna finna intressanta mönster samt att arbeta fram en metod som skulle kunna användas som utgångspunkt för att i framtida forskning ytterligare problematisera synen på amnestier (Jfr Esaiasson m.fl. 2009 s. 195).

2 Teoretiskt ramverk

För att försöka besvara frågeställningen kommer jag här att gå närmre in på transitional justice och vilken roll amnestier har spelat inom denna kontext. Jag kommer också att redogöra för olika perspektiv på demokrati och mänskliga rättigheter i förhållande till TJ. Detta kapitel innehåller även en kort teoretisk diskussion om generella demokratimått samt om den komparativa fåfallstudien som metod. Dessa översikter kommer ligga till grund för de val som redovisas i nästkommande kapitel.

2.1 Transitional justice

Själva begreppet transitional justice, som har definierats som ”the conception of justice in periods of political change” väcker en följdfråga (Teitel 2000 s. 3). TJ handlar om rättvisa i en övergångsperiod, men det är inte uttalat ”what the state is ’transitioning’ to”, som Naomi Roht-Arriaza formulerar det (Teitel 2000 s. 3, Roht-Arriaza citerad av Leebaw 2008 s. 101). Trots detta har de flesta diskussioner om TJ implicerat skipandet av rättvisa i en stat i övergången till *demokrati* (Leebaw 2008 s. 102).

Att stärka den demokratiska utveckling har också setts som ett av de huvudsakliga och övergripande målen¹ och många har menat att detta också i praktiken går att uppnå genom olika former av transitional justice (Arthur 2009 s. 355-357, Teitel 2000 s. 3). Arenhövel har dessutom menat att demokrati och TJ är ömsesidigt beroende av varandra:

”...only a democratic state can guarantee truth and justice, only truth and justice can sustain a democratic state.” (Arenhövel 2008 s. 581)

Denna syn på ett orsaksförhållande mellan TJ och demokrati har dock även ifrågasatts – bland annat utifrån en problematisering av synen på ”transitions” –

---

¹ Andra syften som har formulerats är fred, försoning, stabilitet och vikten av att historien inte upprepar sig. (Bonner 2014 s. 237, Leebaw 2008 s.96, Laplante 2009 s. 917)

det vill säga övergångar till demokrati (Arthur 2009 s. 363, De Brito m.fl. 2001 s.34). Under 90-talet kunde forskare observera att många länder aldrig utvecklades till de demokratier som de förväntats bli, och Thomas Carothers föreslog därför att begreppet ”transition” inte behövdes:

“What is often thought of as an uneasy, precarious middle ground between full-fledged democracy and outright dictatorship is actually the most common political condition today of the countries in the developing world and the post-communist world. It is not an exceptional category . . . it is a state of normality for many societies” (Carothers citerad av Arthur 2009 s. 362).

Utifrån denna kritik har Paige Arthur föreslagit att synen på ett samband mellan TJ och dess önskade mål kan ifrågasättas:

”Given the doubt cast on the very utility of the transitions paradigm, should justice measures continue to make empirical claims related to facilitating transitions? If so, then on what empirical basis can one claim that particular actions taken during a transition affect its outcome -- and are such claims useful or even desirable?” (Arthur 2009 s. 363).

2.1.1 Olika element av transitional justice

Till en början kom debatten om TJ – bland annat i samband med övergångarna till demokrati i Latinamerika – främst att handla om huruvida man skulle straffa eller förlåta tidigare förövare. Den dominerande synen i denna kontext var att rättegångar hotade ländernas stabilitet och försoningsarbete:

“Political leaders of these countries often justified the use of amnesty in the name of peace, an argument that went largely unquestioned and resulted in a sort of a political balancing test that more often tipped in favor of assuring political stability over criminal justice in post-conflict or post-authoritarian settings.” (Laplante 2009 s. 917)

En kompromiss blev i många fall därför att använda sig av sanningskommissioner, där ett försoningsarbete kunde kombineras med ett visst mått av ansvarsutkrävande (Laplante 2009 s. 102, Leebaw 2009 s. 917).

Från och med mitten på 90-talet förändrades till vis del synen på TJ i samband med att internationella aktörer började spela en mer aktiv roll på området. Den tidigare debatten ansågs bygga på alltför snäva perspektiv kring vad TJ kunde innebära. I takt med att nya former av TJ började utvecklas, ansågs dess metoder nu istället vara verktyg för att *främja* den nationella försoningsprocessen (Leebaw 2009 s. 102-103). Dessutom började nu sanningskommissioner – som tidigare setts som det ”näst bästa” alternativet – att istället ses som nödvändiga komplement till juridisk rättvisa (Laplante 2009 s. 917).

Överlag är nu den dominerande synen att TJ:s olika element bör integreras, eftersom de sägs förstärka varandra (Stabili 2011 s. 159-160, Sikking & Walling 2007 s. 430, Leebaw 2008 s. 103).

Men inte heller denna syn råder det enighet om. Bronwyn Leebaw har exempelvis hävdats att det finns en motsättning mellan TJ:s ambitioner att utkräva ansvar för tidigare brott och dess mål att uppnå nationell försoning. Enligt Leebaw har verksamheten inom TJ i själva verket ofta prioriterat försoningsprocessen och som en följd av detta ibland förmedlat en förenklad bild av att alla parter hade en lika stor skuld för övergreppen i det förflutna (Leebaw 2008 s. 206-209).

2.1.2 Amnestier och transitional justice

Historiskt har makthavare som begått övergrepp mot befolkningen i regel gått ostraffade (Sikking & Walling 2007 s. 427, Teitel 2000 s. 58).

Men också inom ramen för TJ har amnestier i olika former varit vanligt förekommande – inte minst under tredje demokratiseringsvågen i Latinamerika, där amnestier ofta blev ett verktyg i framförhandlandet av nya, civila styren (Laplante 2009 s. 917). Amnestier i modern tid har dock tagit många olika former – bland annat gällande *vilka* brott och grupper som ska skyddas från straff. Samtidigt som vissa amnestier har varit i princip allomfattande – såsom i Spanien efter Francodiktaturen – har de flesta amnestier varit partiella, och därför i vissa fall kunnat kombineras med juridiska rättegångar (Bloomfield m.fl. 2003 s. 108-110, Sikking & Walling 2007 s. 427-428, Teitel 2000 s. 53).

Villkoren för amnestier har också varierat: förutom att de har använts som ett redskap för att förhandla fram fred och demokrati har de även förekommit i utbyte mot att få tidigare förövare att tala sanning och ta på sig skuld för allvarliga brott (Bloomfield m.fl. 2003 s. 108-110, Hayner s. 46 & 99, Teitel 2000 s. 27).

Från att den internationella människorättsrörelsen först inte såg det som sin roll att beblanda sig i ansvarsutkrävandet hos de länder som ”vänt blad” och påbörjat en demokratisk utveckling, kom användningen av amnestier i övergången till demokrati att ifrågasättas allt mer under 90-talet (Arthur 2009 s. 334-335). Detta var delvis en följd av att dem som blivit utsatta för övergrepp under diktaturerna i Latinamerika började vända sig till internationella människorättsorgan (bland annat den interamerikanska människorättsdomstolen för mänskliga rättigheter) för att få upprättelse. Amnestierna började nu ifrågasättas på flera olika grunder:

- Att internationell rätt innebär att stater har en plikt att ställa ansvariga för allvarliga brott mot mänskliga rättigheter inför rätta.
- Att internationell rätt innebär att offer har rätt till rättvisa.
- Att juridisk rättvisa gynnar rule of law och den demokratiska utvecklingen (Laplante 2009 s. 917-918).

Under samma period började också användandet av internationella brottsmålsdomstolar att växa fram – ett fenomen som tidigare hade legat på is sedan Nürnbergrättegångarna på 1940-talet. Som en konsekvens av detta växte en

syn inom internationell rätt som kom att betona den *enskildes* – snarare än staters - ansvar för grova människobrott (Laplante 2009 s. 918).

Som en konsekvens av dessa förändringar inom människorättsrörelsen och den internationella juridiken skedde en form av paradigmskifte, som har lett till att amnestier inte längre ses som ovillkorligt lagliga på det sättet som de till en början gjorde (Laplante 2009 s. 918). Detta har haft effekten att många stater på senare år tagit hänsyn till internationell rätt när de har stiftat amnestilagrar (Laplante 2009 s. 942).

Men debatten kring amnestier är långt ifrån över. Samtidigt som det nu råder relativ konsensus kring att vissa former av amnestier är oacceptabla, råder det fortfarande oenighet om huruvida amnestier för brott mot mänskliga rättigheter per definition är att betraktas som olagliga eller om det finns försvarbara amnestier. Detta beror på att det enligt internationell rätt inte finns något uttryckligt förbud för amnestier för alla typer av grova brott mot mänskliga rättigheter (Laplante 2009 s. 943).

Stödet för amnestier finns med andra ord kvar till viss del, och majoriteten av forskare och andra verksamma inom TJ fortsätter att argumentera för vissa amnestiers legitimitet, skriver Laplante:

”One sees this trend in a new line of scholarship seeking to establish guidelines, tests, and parameters for ‘legitimate’ amnesties” (Laplante 2009 s. 940)

2.1.3 Återstående dilemman om amnestier och mänskliga rättigheter

Enligt den internationella lagstiftningen är det enbart amnestier som innefattar brott som faller in under kategorierna brott mot mänskligheten, fördragsbrott, och krigsbrott som uttryckligen är olagliga. Detta eftersom principen om universell jurisdiktion innebär att vissa brott är så pass allvarliga för hela mänskligheten att de kan prövas i vilken nationell domstol som helst. (Hwang 1998 s. 469)

För att få en bättre förståelse för vad dessa brott kan innebära följer här en kort översikt:

- Brott som faller in under ”brott mot mänskligheten” är exempelvis mord, förintelse, tortyr och slaveri som sker mot en befolkning på ett omfattande eller systematisk sätt (ICC 2015). För att attacken ska klassas som systematisk krävs att den begås i enlighet med en på förhand utarbetad plan, som om den implementeras innebär ”the repeated or continuous commission of inhumane acts.” (Hwang 1998 s. 467, FN:s Folkrättskommission citerad av Hwang 1998 s. 467).

För att en attack ska klassas som omfattande krävs att den drabbar ett stort antal offer:

”for example: as a result of the cumulative effect of a series of inhumane acts of extraordinary magnitude” (Hwang 1998 s. 467, FN:s Folkrättskommission citerad av Hwang 1998 s. 467).

- Krigsbrott innebär grava brott av Genèvekonventionerna och andra lagar som gäller under internationella (och även vissa andra) väpnade konflikter. Brotten innefattar bland annat beordrade mord, tortyr, våldtäkt och avsiktliga attacker mot civila (ICC 2015).
- Fördragsbrott gäller i detta sammanhang brott mot Tortyrkonventionen samt Folkmordskonventionen. (Laplante 2009 s. 941). Det finns dock flera länder i världen som inte har skrivit på dessa konventioner (FN 2015 & 2014).

Även om brott som mord och tortyr även finns definierade i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna behöver de – som vi har sett – ske under särskilda omständigheter för att kunna falla inom kategorierna ovan. (FN 2012)

Trots paradigmskiftet sedan 90-talet råder det alltså fortfarande oklarhet kring huruvida amnestier för brott som inte faller in i dessa kategorier är att betrakta som olagliga.

Charles Trumbull har betonat att dessa frågetecken bör rätas ut:

“The need for the international community to reach consensus on the validity of amnesties has become more acute in light of the controversial amnesties recently adopted by several countries.” (Trumbull citerad av LaPlante 2009 s. 943).

2.2 Att mäta demokrati

Demokrati betyder bokstavligen “rule by the people”. Men hur detta vaga uttryck ska omsättas i praktiken råder det som bekant många och delade meningar om (Rose 2009 s. 12). Även när det gäller hur demokrati ska definieras och mätas inom ramen för forskning finns det många olika ställningstaganden att förhålla sig till. Centrala frågor är bland annat huruvida man ska mäta demokrati utifrån en minimalistisk eller maximalistisk definition (Bernhagen 2009, s. 25-29). Ytterligare en aspekt att ta hänsyn till är naturligtvis vilka dimensioner som bör ingå i demokratibegreppet (Bernhagen 2009 s. 29-31).

Medan de flesta nog skulle skriva under på att en av demokratins viktigaste dimensioner är att det hålls rättvisa och fria val, är meningarna betydligt mer delade gällande om detta är ett tillräckligt demokratimått. Ett argument för en minimalistisk definition är att man inte bör blanda ihop demokrati och sådant som skulle kunna ha ett kausalt samband med demokrati – exempelvis mänskliga rättigheter (Bernhagen 2009, s. 26 & 30).

Men det minimalistiska perspektivet har också ansetts vara ett otillräckligt mått på huruvida ett land är demokratiskt. Exempelvis Robert Dahl menar att även andra förutsättningar – såsom yttrandefrihet – i praktiken är nödvändiga förutsättningar för att en demokrati ska fungera. (Jfr Bernhagen 2009 s.29-31, Schmitter & Karl 1991 s. 80-81). Giovanni Sartori har samtidigt varnat för riskerna med att mäta demokrati utifrån endast en aspekt, eftersom demokratins olika beståndsdelar är intimt kopplade till varandra och därför behöver ses som en helhet (Sartori 1987 s.184).

2.2.1 Demokrati och transitional justice

Liksom yttrandefrihet har en fungerande rule of law av många beskrivits som en nödvändig förutsättning för att en stat ska kunna bli fullt ut demokratisk; Terry Lynn Karl har till exempel hävdats att en minimalistisk demokratidefinition inte kan förklara demokratiseringen i Latinamerika på ett tillfredställande sätt,

eftersom militärens fortsatta dominans och brotten mot de mänskliga rättigheterna gjorde regimerna på 80- och 90-talet "less than democratic" – trots att det hölls regelbundna och i huvudsak rättvisa val i regionen (Bernhagen 2009 s.26). Rule of law innebär att vad en regering får göra och vad den inte får göra är reglerat i lagar, som dessutom efterföljs (Rose 2009 s.10-12, O'Donell 2004 s. 44). Rule of law handlar också om att reglera makt och befogenheter hos andra statliga institutioner, såsom militären och rättsväsendet, samt att värna om dessa institutioners oberoende i förhållande till varandra (Jfr Karl & Schmitter 1991 s.81, O'Donell 2004 s. 44).

Även inom TJ:s ramar ses rule of law ofta som en viktig förutsättning för att en demokratisk utveckling ska kunna äga rum.

"In fact, the pursuit of retrospective justice is an urgent task of democratization, as it highlights the fundamental character of the new order to be established, an order based on the rule of law and on respect and dignity of each human person." (Méndez citerad av Laplante 2009 s. 934.)

Det har också argumenterats för att rättegångar såväl som sanningskommissioner stärker rule of law efter att våldsamma övergrepp har ägt rum i ett land (Sirleaf 2014 s.231).

Just inom kontexten för TJ är det dock värt att notera att rule of law ofta spelar en mer komplex roll än vad den vanligtvis gör. Centralt i en rättstat är att ta hänsyn till legalitetsprincipen: man ska inte bli dömd i efterhand för handlingar som inte var kriminaliserade under tiden de begicks. Brott som omfattas av universell jurisdiktion är visserligen inte bundna till denna princip, men i övrigt kan juridiska rättegångar inom ramen för TJ därför stå i konflikt med denna aspekt av rule of law (Leebaw 2008 s. 110, Laplante 2009 s. 941).

Nära kopplat till rule of law är frågan om "accountability", som brukar anses vara en hörnsten i moderna demokratier (Jfr Rose 2009 s.12, Philip 2009 s. 28).

Accountability har kommit att få många olika betydelser inom samhällsvetenskapen, men en central tanke bygger på att regeringen förväntas agera utifrån sina medborgares intressen, och att medborgarna har möjlighet att straffa eller belöna regeringen utifrån hur väl den uppfyller denna uppgift (Philip 2009 s. 29, Strøm 2000 s. 267).

Liksom rule of law nämns ofta accountability (som jag här i regel kommer att översätta som ansvarsutkrävande) av förklarliga skäl ofta inom litteraturen för TJ.²

Eftersom TJ "sees looking at the past as a way to move forward" handlar ansvarsutkrävande inom denna kontext inte bara om ansvarsutkrävande för brott i det förflutna utan även om i vilken omfattning ansvar utkrävs i nutid. (Bonner 2014 s.236- 237). Alexandra De Brito har dessutom argumenterat för att ett lands förmåga till nutida och framtida ansvarsutkrävande är betydligt viktigare för ett lands demokratisering än vad ansvarsutkrävande för brott i det förgångna är.

"What is necessary for democratization are forward-looking institutional reforms that ensure present and future accountability."(De Brito m.fl 2001 s. 32)

Ändå kan det bakåtblickande ansvarsutkrävande fylla en viktig roll här:

---

² Se exempelvis Bonner 2014 s. 235, Laplante 2009 s. 917, Leebaw 2008 s.98, Lessa 2011 s.27.

”Backward-looking truth and justice may contribute to initiating that process by setting in motion a dynamic for wider reforms.” (De Brito m.fl. 2001 s. 32)

Även vikten av förtroende och tillit har ofta betonats inom samhällsvetenskapen. Robert Putnam – och många med honom – har poängterat att förtroende i ett samhälle är avgörande för att få demokratin att fungera. Anledningen är bland annat att förtroende ökar sannolikheten för samarbete, som ju i praktiken är en förutsättning för att viktiga demokratiska institutioner ska kunna fungera (Putnam 1993 s. 191, 192, 208, Leki 2009 s.162-163). Som José Álvaro Moisés (2006 s. 593-594) skriver kan samtidigt ett visst mått av ”distrust” för demokratiska institutioner vara ett hälsotecken i en demokrati. Likväl verkar en stor och kontinuerlig brist på tillit ofta innebära att institutionerna inte längre fyller sin funktion.

Även inom ramen för TJ har förtroende och tillit setts som viktiga förutsättningar för en demokratisk utveckling, och olika former av TJ har också ansetts bidra till ett större förtroende för statliga institutioner. Jaime Malamud Goti, som var president Alfonsins rådgivare i processen med att ställa förövare inför rätta i Argentina efter diktaturens fall, skriver exempelvis:

”It was our view that trying the military perpetrators of the worst crimes would contribute to the consolidation of democracy by restoring confidence in its mechanism.” (Malamud Goti 1990 s. 2)

Även Anja Mihr har betonat vikten av att stater i övergången till demokrati använder sig av olika former av TJ, som ett sätt att öka förtroendet för olika institutioner:

”Without Transitional Justice (TJ) measures, a society in democratic transition or democracies will face institutional failures. Democratic institutions, executive, legislative and judicial powers will be less resilient to political and even economic crisis if they cannot base their effectiveness on public and civic trust by the majority of citizens.” (Mihr 2012 s. 1)

2.3 Komparativ fåfallstudie

Den komparativa fåfallstudien är en flitigt använd metod inom den samhällsvetenskapliga forskningen (Collier 1993 s. 110). Förutom att fåfallstudier är mindre resurskrävande än studier av ett stort antal fall, menar vissa forskare att politiska fenomen förstås bäst genom att noggrant granska ett litet antal fall: bland annat eftersom det finns större förutsättningar att undersöka hur ett eventuellt samband ser ut i detalj samt att testa undersökningens reliabilitet (Collier 1993 s. 105, Yanow m.fl. 2008 s. 111-112).

Samtidigt har det hävdats att studiet av *ett* enda fall utgör en otillräcklig grund för att kunna testa en hypotes (Collier 1993 s. 106).

Men även den komparativa fåfallstudien har kritiserats för att vara att inte kunna belägga en hypotes i samma omfattning som den statistiska metoden. Detta eftersom grundregeln är: ju fler fall, desto större möjlighet att belägga ett samband (Collier 1993 s. 106, Esaiasson m.fl. 2009 s. 195). Lijphart har till exempel hävdats att den statistiska metoden är säkrare än den komparativa fåfallstudien. Ändå kan den sistnämnda metoden ibland vara att föredra:

”But often, given the inevitable scarcity of time, energy, and financial resources the intensive comparative analysis of a few cases may be more promising than a superficial statistical analysis of many cases.” (Lijphart citerad i Collier 1993 s. 106)

Lijphart föreslår därför att den komparativa fåfallstudien bör vara ett första steg i en forskningsprocess som sedan följs av en studie där den noggrant framarbetade hypotesen kan testas på ett större antal fall (Collier 1993 s. 106).

3 Metod

3.1 Val av metod

Jag har i denna uppsats valt att göra en komparativ fåfallstudie. Då ett syfte med denna uppsats är att undersöka om det går att *problematisera* amnestiers inverkan på demokratitutvecklingen tycks det mig lämpligt att undersöka ett litet antal fall. Detta eftersom få fall ger mig bättre förutsättningar att göra en djupgående analys som kan fånga upp något av den komplexitet som jag misstänker att amnestier, såväl som demokratibegreppet, innefattar. Ett litet antal fall minskar också risken för dålig reliabilitet.

Samtidigt ser jag i valet av mer än ett fall potential att se mönster som kan ge fingervisningar om eventuella samband – vilket inte vore möjligt på samma sätt om jag bara hade valt ett fall och därmed inte hade haft något att jämföra med. (Jfr Esaiasson m.fl. 2007 s. 98)

Jag är samtidigt medveten om fåfallstudiens begränsade möjligheter att kunna belägga ett samband, och tror att min komparativa fåfallstudie med fördel skulle ha kunnat kombineras med en statistisk analys. Detta hade också ökat den externa validiteten (Esaiasson m.fl. 2007 s. 195). Att kombinera dessa två analyser på ett väl genomfört sätt ser jag dock inte som realistiskt i denna uppsats. Denna kvalitativa jämförelse kan däremot, i likhet med vad Lijphart föreslår, ses som ett första steg i en studie som det i ett senare skede är möjligt att bygga vidare på genom att lägga till betydligt fler fall.

3.2 Val av fall

Jag har i denna uppsats valt att undersöka Latinamerika närmre, därför att jag här såg störst förutsättning att hitta jämförbara länder. Dels har många av länderna en

liknande historia, med militärdiktatur som sedan övergått till civilt styre. Dels var amnestier vanligt förekommande i de allra flesta latinamerikanska länder i övergången till demokrati, samtidigt som det varierar i vilken omfattning man har använt sig av dem (Jfr Esaiasson m.fl. 2007 s.111-116, Sikking & Walling 2011 s. 427-428, 443).

Jag har försökt hitta länder i Latinamerika som skiljer sig åt så mycket som möjligt när det gäller amnestier för brott mot de mänskliga rättigheterna. Jag har både försökt se till hur själva amnestilagarna ser ut, samt hur de har tillämpats i praktiken. Det har visat sig att lag och tillämpning inte alltid har stämt överens. Omfattande amnestier har exempelvis inte per automatik inneburit att människorättsförbrytare har gått ostraffade (Schneider 2011a s. 44-45). Det är möjligt att jag hade hittat mer renodlade fall om jag bara hade tittat på amnestilagarna, utan att ta hänsyn till hur de faktiskt har tillämpats. Men för att få en relevant helhetsbild tycker jag att det har varit viktigt att både se till hur lagarna har sett ut samt hur de har använts i praktiken.

Mitt urval av fall har med andra ord skett enligt följande kriterier:

- Så stor variation som möjligt i frågan om amnestilag.
- Så stor variation som möjligt i tillämpandet av amnestier.
- I övrigt så pass lika förutsättningar som möjligt. (Jfr Esaiasson m.fl. 2007 s.111-116).

Därutöver var jag förstas tvungen att ta hänsyn till att det fanns jämförbara data för länderna. Utifrån dessa kriterier har valet fallit på Argentina, Brasilien och Paraguay. Länderna ligger nära varandra geografiskt och har en liknande historia. Samtidigt skiljer de sig åt i frågan om amnestier.

Utifrån principerna ovan kan ländernas amnestier grovt sorteras i följande kategorier (Jfr Esaiasson m. fl. 2007 s. 153-155).

- Argentina: Knapp amnesti.
- Brasilien: Omfattande amnesti.
- Paraguay: Delvis amnesti.

Enligt Sikking och Walling (2007 s.435) är Paraguay ett av mycket få länder i Latinamerika som i övergången till demokrati inte stiftade någon amnestilag. Ändå har bara ett fåtal straffats för brotten under diktaturen (Watts 2012, Stabili 2012 s. 147). Brasilien har en omfattande amnestilag som i praktiken har inneburit straffrihet för tidigare förövare (Schneider 2011a s.39, ICTJ 2015b). I grannlandet Argentina däremot, där landets tidigare amnestier har dragits tillbaka, har man nu haft flest inhemska rättegångar i hela världen som har gällt brott mot de mänskliga rättigheterna (Leebaw 2008 s.102).

Inom samhällsvetenskapen är det som bekant dock svårt att hitta perfekt jämförbara fall, och naturligtvis finns det i själva verket mer än amnestierna som skiljer Argentina, Brasilien och Paraguay åt (Jfr Esaiasson m.fl. 2007 s. 115). Därför bör denna uppsats framför allt ses som en pilotstudie.

3.3 Val av material

Min förförståelse säger mig att det inte kommer att vara några radikalt stora skillnader på demokratiutvecklingen i de valda länderna.

Jag har därför valt att undersöka och jämföra mått från bland annat Freedom House och Latinobarómetro, som här översätts som Latinobarometern (Latinobarómetro 2015, Freedom House 1973-2015).

Eftersom dessa mått anger en exakt siffra, i motsats till skriftliga källor som ibland kan vara svåra att jämföra gällande omfattningen av en viss analysenhet, kan de vara en god utgångspunkt för att ta reda på hur länderna trots allt skiljer sig åt (Jfr Bernhagen 2009 s.31). Flera av de valda måtten tar också hänsyn till fler olika aspekter än vad jag själv, på grund av tidsmässiga begränsningar, har möjlighet att undersöka (Bernhagen 2009 s. 32).

Samtidigt har siffermått en hel del brister: de kan vara trubbiga mått som inte har förmågan att fånga upp särskilt mycket av den komplexitet som exempelvis ett lands demokratiseringsprocess ofta innebär. (Jfr Bernhagen 2009 s. 36-37). En annan nackdel med måtten är att de i många fall inte sträcker sig särskilt långt tillbaka i tiden.

Därför används till stor del även vetenskapliga artiklar och böcker, samt i vissa fall uppgifter från organisationer och nyhetsmedia som bedöms som tillförlitliga.

3.4 Begrepp och operationaliseringar

3.4.1 Demokrati

Utifrån diskussionen i teorikapitlet har jag valt några aspekter av demokrati som jag kommer att utgå från när jag undersöker de valda länderna. Dessa är fria och rättvisa val, yttrandefrihet, rule of law, ansvarsutkrävande samt tillit.

Trots att det framför allt är de tre sistnämnda dimensionerna som brukar nämnas inom ramarna för transitional justice är jag även intresserad av att undersöka Brasilien, Argentina och Paraguay utifrån ett mer generellt och samlat mått på demokrati (Jfr Sartori 1987 s.184).

En självklar utgångspunkt är därför att undersöka i vilken mån valen är fria och rättvisa i dessa länder. Detta kommer jag att mäta med Freedom houses mått ”the electoral process” samt ”political pluralism and participation” (Freedom House 2013 Paraguay, Brasilien, Argentina). Jag har även valt att undersöka yttrandefriheten i de olika länderna, eftersom jag menar att denna dimension är så pass fundamental för att demokratin ska kunna fungera i praktiken. Hur ska fria

och rättvisa val exempelvis kunna hållas om det inte finns tillförlitlig information om vilka alternativ som står till buds? (Jfr Voltmer & Rawnsley 2009 s. 234-235).

Yttrandefriheten mäter jag med Freedom houses mått "Freedom of expression and freedom of belief" (Freedom House 2014: Paraguay, Argentina, Brazil). För att få en blick för helheten har jag även valt att undersöka huruvida Freedom House har klassat länderna som fria, delvis fria eller inte fria (Freedom House 1999 & 2014: Paraguay, Argentina, Brazil).

Rule of law, ansvarsutkrävande och förtroende kommer att undersökas mer närgående, eftersom dessa är begrepp som ofta nämns inom litteraturen om TJ. En överblick av rule of law i de valda länderna får jag med World Banks samt Freedom Houses mått. (Freedom House 2014: Paraguay, Argentina, Brazil, Kaufmann m.fl. 2014). Men då jag är särskilt intresserad av den juridiska aspekten har jag även valt World Economic Forums mått "judicial independence" (World Economic Forum 2014).

Jag kommer även att med skriftliga källor undersöka hur fördelningen ser ut mellan den verkställande, lagstiftande, juridiska och militära makten, samt huruvida detta efterlevs i praktiken.

Ansvarsutkrävande kommer – utifrån resonemanget i teorikapitlet – dels att analyseras utifrån hur man i landet har lyckats utkräva juridiskt ansvar för övergrepp i det förflutna. Men tyngdpunkten i denna del av analysen kommer att ligga på det framåtblickande ansvarsutkrävandet: i vilken mån brotten mot de mänskliga rättigheterna har fortsatt under civilt styre och huruvida ansvar har utkrävts för dessa brott. Jag kommer också att undersöka huruvida tidigare förövare sitter kvar på inflytelserika positioner i samhället (Jfr Bonner 2014 s. 237).

Att jag har valt att göra denna distinktion mellan framåtblickande och bakåtblickande ansvarsutkrävande beror på att den oberoende variabeln (amnestilagrar och deras tillämpning) annars riskerar att blandas ihop med den beroende variabeln (ansvarsutkrävande och andra dimensioner av demokrati) (Jfr Bernhagen 2009 s. 26 & 30).

Jag har inte hittat något mått som jag bedömer som lämpligt för att mäta denna dimension av demokrati. Därför kommer ansvarsutkrävandet endast att undersökas med hjälp av skriftliga källor.

Förtroende och tillit kommer här att operationaliseras genom enkäter från organisationen Latinobarómetro (Latinobarómetro 2015). Enkäterna mäter medborgarnas förtroende för politiska partier, regeringen och rättssystemet. De har flera olika svarsalternativ som jag kommer att baka ihop till ett färre antal kategorier, för att lättare kunna urskilja översiktliga mönster. Svarsalternativet "lite förtroende" och "inget förtroende alls" slås exempelvis ihop till alternativet "lite eller inget förtroende alls".

Dessutom har jag inkluderat en enkät som mäter i vilken mån befolkningen anser att länderna styrs utifrån makthavares eller alla medborgares bästa. Detta för att i någon mån få en bild av hur förtroendet för makthavare generellt ser ut i länderna.

För att kunna jämföra länderna behöver jag räkna ut vilka skillnader mellan länderna som är signifikanta i dessa mätningar. Detta görs genom att räkna ut

konfidensintervallet på siffrorna i varje land utifrån konfidensnivån 95 %, och utifrån antagandet att urvalet är slumpmässigt. Detta görs enligt formeln:

$$1,96 \sqrt{\frac{p(1-p)}{n}}$$
 där p är proportionen mellan 0 och 1 samt n är urvalets storlek.

(Utts & Heckard 2005 s. 339).

3.4.2 Amnestier och mänskliga rättigheter

Denna uppsats fokuserar som sagt på amnestier för brott mot de mänskliga rättigheterna i det förgångna. Likväl behöver detta begrepp definieras tydligare, eftersom det råder delade meningar om vilka brott mot mänskliga rättigheter – om några – som ska kunna omfattas av amnestier.

Att utgå från *alla* mänskliga rättigheter som finns definierade i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna tycks inte rimligt, eftersom det blir en alltför bred definition.

I denna uppsats används därför internationell rätt som utgångspunkt för att försöka ringa in vad allvarliga brott mot mänskliga rättigheter kan innebära. Samtidigt blir det ett alltför smalt begrepp att utgå från hur dessa brott definieras enligt internationell rätt, då dessa framför allt utgår från relationer mellan stater.

För att förtydliga vad som i denna uppsats menas med denna sorts brott har jag istället använt mig av fyra artiklar från FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (FN 2012) som nära motsvarar Romförordningens område, men med en vidare tillämpning.

Definitionen av mänskliga rättigheter grundar sig i denna uppsats därför på följande artiklar:

- Artikel 3: Rätten till ”liv, frihet och personlig säkerhet.” (FN 2012)
- Artikel 5: Rätten att inte bli utsatt för ”tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.” (FN 2012)
- Artikel 9: Rätten att inte bli godtyckligt anhållen, fängslad eller bli landsförvisad.
- Artikel 10: Rätten att få anklagelser mot sig prövade i ”en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol.” (FN 2012)

4 Historisk översikt

4.1 Argentina: Tio tusentals utsattes för övergrepp

1976 tog militären makten i Argentina och inledde det så kallade "smutsiga kriget". Under militärens sjuåriga styre dödades, fängslades, torterades och försvann sedan tio tusentals människor. Dessutom stängdes kongressen och all politisk aktivitet blev förbjuden (Vacs 1987 s 21, Hayner 2011 s. 45-47, Nationalencyklopedin Argentina). Trots militärens brutala tillvägagångssätt för att skrämma medborgarna till tystnad, gjorde många människor ändå motstånd. Knappt ett år efter att juntan tog makten började mödrar till de försvunna – kända som Las madres de la plaza de Mayo – att genomföra manifestationer utanför presidentpalatset. Dessa manifestationer fick en internationell uppmärksamhet som militären inte hade räknat med (Hellinger 2011 s. 245).

Stora demonstrationer mot militärstyret ägde också rum bland annat 1982, efter att den ekonomiska situationen i landet blivit allt sämre. I ett försök att avleda uppmärksamheten från missnöjet, bestämde sig militärstyret för att invadera Falklandsöarna, som hade ockuperats av britterna sedan 1833. Men att lägga under sig öarna visade sig inte vara den lätta uppgift som militären hade tänkt sig, och Argentina förlorade istället kriget. Detta, i kombinationen med att inflationen skenade iväg, gjorde att militären till sist blev tvungen att avgå. 1983 blev Raúl Alfonsín sedan president (Hellinger 2011 s. 245, Vacs 1987 s. 28).

4.2 Brasilien: Gradvis övergång till demokrati

Diktaturen i Brasilien pågick betydligt längre än i Argentina: i 21 års tid höll militären greppet om makten (Schneider 2011a, s. 41). Landets sanningskommission som nyligen släpptes har kunnat bevisa att runt 400 personer dödades eller "försvann" under militärstyret, men mörkertalet är troligen större (The Guardian 2014). Tusentals människor blev också utsatta för tortyr och andra människorättskränkningar (ICTJ 2015b). Under hela diktaturstyret uppehöll militären en slags demokratisk fasad. I motsats till i Argentina var kongressen i Brasilien öppen och befolkningen fick rösta. Däremot stängdes kongressen tillfälligt om den inte lydde regimens order och valen manipulerades. (Schneider

2011a, s. 40-41) Övergången till civilt styre skedde också betydligt mer gradvis än i Argentina.

Redan på 70-talet började vissa steg att tas i demokratisk riktning, i samband med att den ekonomiska situationen försämrades och de sociala protesterna ökade. Bland annat stiftades en lag som tillät nya partier att bildas (Hellinger s. 251- 252, Schneider 2011a s. 41). 1985 föll diktaturen till sist, och Tancredo Neves från oppositionspartiet PMDB vann presidentvalet. Neves dog dock kort därefter – vilket innebar att José Sarney från Arena (partiet som hade stöttat militärdiktaturen) istället tillträdde som president (Hellinger 2011 s. 253, NE Brasilien, Mezarobba 2010 s. 12).

4.3 Paraguay: Regimen försökte tysta allt motstånd

Efter en period av instabilitet tog general Alfredo Stroessner makten i Paraguay 1954 (NE: Paraguay). Tillsammans med Coloradopartiet, militären och regeringen styrde han sedan landet med järnhand fram till 1989 (Comisión verdad y justicia de Paraguay 2008 s. 13, Lambert 2000, s. 381).

Alla typer av motstånd mot diktaturen slogs ned brutalt. Enligt landets sanningskommission ”försvann” 336 personer. 59 personer blev också avrättade och 18772 personer torterade. (Comisión verdad y justicia de Paraguay 2008 s.13 & 29). Paraguay deltog också i Operation Condor – ett samarbete mellan militärdiktaturerna i Sydamerika för att kunna koordinera förföljelserna, torterandet och dödandet av så kallade “subversiva” (Slack 1996 s. 492).

Trots att regimkritiska rörelser växte i Paraguay under 80-talet, var de inte ens i närheten av att störta Stroessner (Lambert 2000 s. 381-382). När Stroessner avsattes 1989 var det istället av en annan general: Andrés Rodríguez, efter splittringar inom Coloradopartiet (Lambert 2000 s. 383, NE: Paraguay). Med Coloradopartiets hjälp blev Rodríguez sedan vald till president, och landet började långsamt demokratiseras. Coloradopartiet såväl som militären har dock haft en fortsatt dominerande ställning i Paraguay sedan övergången till demokrati.

Först 2008 kom en president till makten som inte tillhörde Coloradopartiet: Fernando Lugo från vänsteralliansen Alianza Patriótica para el Cambio. Hans allians saknade dock majoritet i parlamentet och den högsta domstolen, vars medlemmar var tillsatta av Coloradopartiet, satte stopp för många av Lugos förslag. Detta ledde till att Lugo inte kunde uppfylla sina löften, och missnöjet mot honom växte. 2012 avsattes han efter en misstroendeomröstning i parlamentet. Sedan 2013 styrs landet åter av en president från Coloradopartiet (NE Paraguay).

5 Amnestier: lagarna och deras tillämpning

5.1 Argentina: amnestilagen drogs tillbaka

Innan militären i Argentina förlorade makten utfärdade de en amnesti för sig själva (Hellinger 2011, s.245). Amnestin drogs dock tillbaks av Alfonsíns regering och tidigare förövare började snart ställas inför rätta (Hayner 2011 s. 45-47). Protester och hot från militären 1987 satte dock sedan stopp för fler rättegångar. Alla officerare som inte var av högsta rang skulle nu få amnesti (Hayner 2011, s. 45, Hellinger 2011, s. 246). Dessutom blev alla dömda förövarna sedan beviljade nåd av den nya presidenten Carlos Menem, som kom till makten 1989.

Från 1998 började det ändå hållas rättegångar mot dem som var anklagade för kidnappningar av barn under diktaturen, eftersom detta var ett brott som inte ingick i amnestin. Parallellt med detta användes amnestierna i utbyte mot att få tidigare förövare att ta moraliskt ansvar för sina brott, inom ramen för så kallade ”sanningsrättegångar.” 2001 slog emellertid den högsta domstolen fast att amnestierna bröt mot landets konstitution, och 2003 drogs de helt tillbaks (Hayner 2011, s. 46-47). Sedan dess har många hundratals förövare ställts inför rätta och dömts (ICTJ 2015c).

5.2 Brasilien: Ingen har straffats

I motsats till i Argentina fanns det i Brasilien ett starkt stöd för amnestier bland befolkningen. Från 70-talet växte en amnestirörelse fram, som såg amnestier som ett medel för att kunna utreda människorättsbrotten och nå försoning (Mezarobba 2010 s. 10, Schneider 2011a s. 42-43). Men den amnestilag som klubbades igenom i kongressen 1979 innehöll få av de krav som amnestirörelsen hade ställt, och lagen visade sig vara till militärens snarare än offrens fördel; bland annat var det endast militärstyrets officerare som skulle åtnjuta total straffrihet (Mezarobba 2010 s. 10-11).

Medan många andra latinamerikanska länder har avskaffat sina amnestilag, eller ställt tidigare förövare inför rätta ändå, har Brasiliens utveckling gått åt ett annat håll. 2010 slog landets högsta domstol fast att man inte tänkte dra tillbaka amnestilagen, och fortfarande har ingen blivit dömd för brotten under diktaturen, även om vissa försök har gjorts (Schneider 2011a s. 39, ICTJ 2015b).

5.3 Paraguay: Ett fåtal har dömts

I motsats till exempelvis Argentina och Brasilien, stiftades det i övergången till demokrati ingen amnestilag i Paraguay för att skydda diktaturens förövare (Sikkink & Walling 2011 s. 435). Trots det har endast ett fåtal dömts för de grova brotten som begick under diktaturen (Watts 2012, Stabili 2012 s. 147).

Bland annat har några polischefer dömts till fängelse, och den tidigare inrikesministern Sabino Montanero blev dömd till husarrest när han slutligen återvände till Paraguay från sin exil i Honduras två år före sin död (Amnesty International 2010 s. 258, La Nación 2011).

Försök gjordes även att ställa Stroessner, som levde i exil i Brasilien, inför rätta (Human rights Watch 2000). Sex år senare dog han dock, utan att ordern om utlämning från Brasilien hade förverkligats (Schemo 2006).

6 Demokratisk utveckling

Jag kommer här att börja med att försöka ge en översiktlig bild av den demokratiska utvecklingen i Argentina, Brasilien och Paraguay. Därefter kommer jag att gå in något djupare på de aspekter som enligt tidigare forskning tycks ha en mer direkt koppling till TJ och amnestier: nämligen rule of law, ansvarsutkrävande och tillit.

6.1 Översikt: val, yttrandefrihet och allmän ”demokratistatus”

I alla tre länderna har valen i huvudsak betraktats som fria och rättvisa sedan man gick över till civilt styre (Center for Systemic Peace 2011a, 2011b, 2011c, Washington Post 2014, Freedom House 2012 Paraguay).

Det övergripande mönstret är annars att Paraguay har sämre resultat än Brasilien och Argentina, enligt Freedom House mätningar. Några större skillnader mellan Argentina och Brasilien går däremot inte att se utifrån dessa mått.

Som helhet klassas Paraguay också fortfarande endast som ”partly free” av Freedom House, medan Argentina och Brasilien uppfattas som fria. Ett av de avgörande hindren för Paraguays demokratiska utveckling tycks vara den omfattande korruptionen: i Transparency Internationals korruptionsindex hamnar Paraguay exempelvis på plats 150 av 175 (Transparency International 2014: Paraguay).

Tabell 1: Fria och rättvisa val

	År	Argentina	Brasilien	Paraguay	Skala
Valprocess	2013	11	11	10	1-12
Politisk mångfald	2013	14	14	12	1-16

Källa: Freedom House 2014 Argentina, Brazil, Paraguay.

Tabell 2: Yttrandefrihet

År	Argentina	Brasilien	Paraguay	Skala
2013	14	15	12	1-16

Källa: Freedom House 2014 Argentina, Brazil, Paraguay.

Tabell 3: Generell "demokratistatus"

År	Argentina	Brasilien	Paraguay	Skala
2013	Free	Free	Partly free	Free-partly free-not free
1998-1999	Free	Partly free	Partly free	Free-partly free-not free

Källa: Freedom House 1999 & 2014 Argentina, Brazil, Paraguay.

6.2 Rule of law

Mätningarna i tabell 4, 5 och 6 visar också generellt på svagare rule of law i Paraguay än i Brasilien och Argentina – både i nutid och under 1990-talet. Paraguays nya demokratiska konstitution, som tillkom 1992, bygger på en tydlig maktindelning mellan den lagstiftande och verkställande makten. Också i praktiken har presidentens makt ofta visat sig kunnat begränsas av kongressen på olika vis. Istället är det militärens fortsatta inflytande som har varit det största hindret i landets demokratiseringsprocess. 1996 försökte till exempel general Oviedo avsätta presidenten Wasmosy genom en kupp – bland annat eftersom presidenten ville minska militärens makt (Center for Systemic Peace 2011c).

Rättsystemet är också korrupt, ineffektivt och fortsätter att vara sårbart för inflytande från politiker. I praktiken har detta bland annat lett till att rättegångar har försenats samt att politiker konstant har pressat domare samt satt stopp för utredningar (Center for Systemic Peace 2011c, Freedom house 2014 Paraguay).

Trots att läget tycks vara värst i Paraguay har även Argentina och Brasilien problem med ett korrumperat rättsväsende. I Brasilien utsätts rättsväsendet ofta för trakasserier och påtryckningar (Freedom house 2014 Brasilien). Detta har lett till en straffrihet som i sin tur har lett till svårigheter att komma till bukt med våldsamheterna i landet. I Argentina är framför allt de undre domstolarna politiserade, och straffriheten för brott begångna av polisen är hög (Freedom House 2014 Argentina).

Argentinas rättsväsende har emellertid ökat sitt oberoende sedan man övergick till civilt styre, och Center for Systemic Peace (2011a) ser även det faktum att högsta domstolen drog tillbaks landets amnestilag som ett ytterligare uttryck för rättsystemets ökade självständighet (Freedomhouse 2014 Argentina). Även i Brasilien har det juridiska oberoendet ökat sedan man gick över till civilt styre (Center for Systemic Peace 2011b).

Liksom i Paraguay finns maktindelningen mellan den lagstiftande och verkställande makten reglerad i konstitutionerna i Brasilien och Argentina. Men i båda länderna har presidenterna i perioder hittat olika vägar att agera utöver sina befogenheter. I Argentinas fall har detta framför allt varit fallet när den sittande presidenten har tillhört det sedan länge dominerande Peronistpartiet. President Menem lyckades exempelvis ändra i konstitutionen för att kunna stanna kvar ytterligare en period vid makten (Center for Systemic Peace 2011a, 2011b) I Brasilien har bland andra president Collor frekvent använt sig av så kallade ”tillfälliga åtgärder” som ett sätt att komma runt kongressen. (Center for Systemic Peace 2011a, 2011b).

Tabell 4: Rule of law (World Bank)

År	Argentina	Brasilien	Paraguay	Skala
2013	-0,73	-0,12	-0,82	-2,5 till +2,5
1996	0,04	-0,33	-0,82	-2,5 till +2,5

Källa: Kaufmann m.fl. 2015

Tabell 5: Rule of law (Freedom House)

År	Argentina	Brasilien	Paraguay	Skala
2013	11	10	5	1-16

Källa: Freedom House 2014 Argentina, Brazil, Paraguay.

Tabell 6: Juridiskt oberoende

År	Argentina	Brasilien	Paraguay	Skala
2013	2.30	3.60	1.60	1-7

Källa: World Economic Forum 2014.

6.3 Ansvarsutkrävande

Som tidigare nämnts har Paraguay sedan övergången till demokrati visserligen börjat att ställa vissa före detta förbrytare inför rätta, och man har även inrättat en sanningskommission (Hayner 2011 s. 64). Majoriteten av förövarna går dock fortfarande ostraffade, trots upprepade krav på rättvisa från överlevande offer och anhöriga (Telesur 2014, Ultima hora 2014, La estrella de Panamá 2009). De samhällseliga strukturerna i landet är också till stora delar desamma som under Stroessners tid: det juridiska systemet lider i sin helhet fortfarande av brist på oberoende och många av dem som hade maktpositioner under diktaturen sitter fortfarande kvar på höga poster (Stabili 2012 s. 148). Detta är kanske inte särskilt förvånande med tanke på att Coloradopartiet, som var delaktiga i diktaturen, har haft en fortsatt dominerande ställning i landet (Lambert 2000 s. 382, NE Paraguay). Brotten mot de mänskliga rättigheterna har inte heller upphört från statens sida: människorättsorganisationer har bland annat upprepade gånger larmat om olagliga arresteringar och tortyr i landets fängelser (Freedom House 1999, 2004, 2012 Paraguay, Amnesty International 2002).

Brasilien har de senaste åren haft presidenter som själva drabbades hårt under militärdiktaturen³ (Hellinger 2012 s. 253, The Guardian 2014). Trots detta har straffriheten för brotten under diktaturen i landet varit så gott som total (ICTJ 2015b).

En anledning till detta kan vara att det i Brasilien – trots protester från människorättsrörelser och offrens anhöriga – aldrig har funnits någon massrörelse mot amnestier, såsom det har gjorts i exempelvis Argentina (Schneider 2011a s. 40, 45). Militären har dessutom haft fortsatt stor makt i Brasilien efter diktaturen. Flera misstänkta före detta förövare har efter diktaturens fall suttit på inflytelserika positioner i samhället, bland annat den före detta kaptenen Sebastião ”Curió” Rodrigues de Moura som långt in på 2000-talet var borgmästare i Curionópolis – en kommun som för övrigt är uppkallad till hans ära (Schneider 2011b s. 203, Schneider 2012 s. 498, El País 2008, Mezzaroba 2010 s.21).

Inte heller diktaturens metoder har man brutit med: Liksom i Paraguay är tortyr vanligt förekommande i Brasiliens fängelser. Samtidigt råder det i stort sett straffrihet för denna sorts brott (Human Rights Watch 2013, Schneider 2011a s.47).

Som vi har sett skiljer sig Argentina markant mot Brasilien – men även Paraguay – när det gäller att utkräva ansvar från förövare under diktaturen, och landet har beskrivits som något av en pionjär inom transitional justice (Lessa 2011 s. 31). Krav på att överlevande offer ska få upprättelse fortsätter också att vara ett prioriterat ämne på den politiska agendan (Hellinger 2011 s. 250). När vi ser till hela demokratiseringsprocessen sedan 80-talet är det dock viktigt att komma ihåg att skipandet av rättvisa till stor del upphörde under 90-talet, då tidigare straffade istället blev benådade. Som Fransesca Lessa (2011 s.38) skriver blev

---

³ Den nuvarande presidenten Dilma Rouseff blev själv torterad under diktaturen och den tidigare presidenten Luiz Inácio da Silva fängslades av militären. (Hellinger 2012 s. 253, The Guardian 2014)

konsekvenserna av detta att medlemmar från säkerhetsstyrkorna, som var anklagade för tortyr och försvinnanden, kunde sitta kvar på sina positioner.

Samma tendenser går till viss del att se än idag, då militärens högsta befälhavare César Milani är misstänkt för allvarliga brott under diktaturen (Human Rights Watch 2013).

Trots att Argentinas amnestier nu har dragits tillbaka, och många tidigare förövare trots allt ställts inför rätta, begår även Argentina – precis som Brasilien och Paraguay – fortfarande övergrepp mot de mänskliga rättigheterna. De statliga säkerhetsstyrkorna har varit inblandade i att över 200 personer “försvunnit” samt att 4100 personer blivit skjutna eller torterade till döds av mellan 1983 och 2012 (Bonner 2014 s.235).

Samtidigt som mycket har gjorts för att försöka minska militärens makt i Argentina (i motsats till exempelvis Brasilien), har betydligt färre reformer gjorts inom polisväsendet, och straffriheten för brott som polisen begått är hög (Schneider 2011b s. 203-204, Bonner 2014 s.236).

6.4 Tillit

Utifrån ovanstående uppgifter om straffrihet, relativt svag rule of law och fortsatta brott mot de mänskliga rättigheterna i Paraguay såväl som i Brasilien och Argentina, kommer kanske Latinobarometerns mycket låga värden på tillit till statliga makthavare och institutioner i landet inte som någon direkt överraskning (även om dessa värden förstås inte talar om *anledningen* till varför tilliten är så låg.) Trots de överlag dåliga resultaten, som redovisas i tabell 7, visar Latinobarometerns mätningar trots allt på vissa skillnader mellan länderna. Efter att ha räknat ut vilka av dessa skillnader som är signifikanta får jag fram följande resultat:

- Argentina har bättre resultat än Brasilien och Paraguay vad det gäller medborgarnas förtroende för regeringen. Skillnaden *mellan* Brasilien och Paraguay är inte signifikant.
- Brasilien har bättre resultat än Argentina och Paraguay när det gäller medborgarnas förtroende för rättsväsendet. Argentina har i sin tur bättre resultat än Paraguay.
- Argentina och Paraguay har bättre resultat än Brasilien vad det gäller förtroendet för politiska partier. Skillnaden mellan Argentina och Paraguay är dock inte signifikant.
- I Argentina och Brasilien är det generella förtroendet för makthavare högre än i Paraguay. Skillnaden mellan Argentina och Brasilien är inte signifikant.

Det eventuella mönstret som kan gå att se här är att Argentina har bäst resultat, följt av Brasilien. Sämst resultat har återigen Paraguay.

Tabell 7: Tillit

År: 2011	A (%)	B (%)	P (%)
Lite eller inget förtroende för regeringen	51,8(±2,8)	60,4(±2,8)	62,1(±2,7)
Lite eller inget förtroende för rättsväsendet	66 (±2,7)	59,1(±2,8)	73,2(±2,5)
Lite eller inget förtroende för politiska partier	74,7(±2,5)	83,7(±2,1)	75,8(±2,4)
Instämmer i påståendet: ”Country is governed for the benefit of the powerful”	64,8(±2,7)	66,1(±2,7)	78,2(±2,3)

A= Argentina, B= Brasilien, P= Paraguay.

Procentsiffran motsvarar andelen av de tillfrågade i varje land som har valt ett visst svarsalternativ.

Källa: Latinobarómetro 2015.

7 Analys

Paraguay, Brasilien och Argentina har som bekant alla lyckats undvika att återgå till militärstyre sedan militärdiktaturens fall på 80-talet. Med tanke på de hot som framför allt Paraguay har stått inför – såsom kupp försök – kan detta tyckas vara en bragd i sig. Länderna har också haft val som har varit i huvudsak fria och rättvisa, och Freedom House mätning av yttrande- och religionsfrihet visar på en situation som verkar vara förhållandevis acceptabel.

Samtidigt har alla tre länderna stått inför liknande utmaningar som till viss del hindrat dem från att bli fullt utvecklade demokratier. Dessa utmaningar har bland annat bestått av ett korruperat och svagt rättsväsende, maktfullkomliga politiker, och fortsatt inflytande från militären.

Trots dessa likheter pekar resultatet av min undersökning på ett tydligt mönster: Paraguay är i många avseenden mindre demokratiskt än vad Brasilien och Argentina är. Detta torde peka på vikten av ett omfattande maktskifte i den inledande övergångsfasen till demokrati – något som trots allt har skett i betydligt större omfattning i Brasilien och Argentina än i Paraguay. Förmodligen spelade amnestierna i Brasilien och Argentina en viktig roll för att dessa maktskiften kunde ske, såsom Teitel och många andra har hävdad.⁴ En amnestilag i ett tidigt skede av övergången i Paraguay hade dock förmodligen inte haft samma effekt. Detta eftersom övergången såg annorlunda ut i Paraguay; militärstyret visade här inte något gehör för den regimkritiska rörelsens krav.

Att se mätbara skillnader mellan Argentina och Brasilien har varit svårare i denna undersökning. Vad det gäller val och yttrandefrihet visar de liknande resultat, och de olika mätningarna av rule of law visar inte på något tydligt mönster. Liksom i Paraguay pågår det fortsatta övergrepp mot de mänskliga rättigheterna i både Argentina och Brasilien, och straffriheten för dessa brott är hög i alla tre länderna.

Med tanke på att Argentina och Brasilien samtidigt kontrasterar varandra tydligast gällande amnestier talar detta emot att det skulle finnas ett enkelt samband mellan amnestier och den demokratiska utvecklingen.

---

⁴ Här är samtidigt viktigt att minnas att amnestier kan ta många olika former, och att utgångspunkten är att ett demokratiskt styre ska representera sina medborgares vilja. Så tycks inte ha skett i Brasilien, där den amnestilag som till sist röstades igenom innehöll få av de krav som ställts från folkrörelsen. Huruvida den politiska eliten hade möjlighet att få igenom en amnestilag som i större omfattning tog hänsyn till folkrörelsens krav låter jag här dock vara en öppen fråga.

På förtroendemätningarna syns dock ett mönster som *skulle* kunna indikera att tilliten är övervägande högre för statliga institutioner och aktörer i Argentina än vad den är i Brasilien och Paraguay. Om det i ett senare skede skulle gå att belägga detta, vore det intressant att närmre undersöka om det finns ett samband mellan tilliten och hur länderna har ställt sig till frågan om amnestier.

Det faktum att det folkliga stödet samtidigt har varit starkt för rättegångar i Argentina talar för att det är en fråga som skulle kunna påverka förtroendet positivt.

Om det finns en koppling mellan demokratiutvecklingen och hur man har ställt sig till amnestier är det troligt att detta samband är komplext och intimt sammankopplat med andra element av transitional justice (även om det, såsom Leebaw skriver, förstås också kan ifrågasättas att olika element av TJ automatiskt förstärker varandra och har förenliga mål). I Paraguays fall är det möjligt att de ansträngningar att ställa folk till svars som trots allt har gjorts får ett resultat först när man på andra sätt har klippt av rötterna till det auktoritära förflutna, genom att göra omfattande reformer och se till att de som var delaktiga i diktaturen inte längre sitter kvar på inflytelserika positioner. I enlighet med vad De Brito har hävdad verkar det rimligt att det framåtblickande ansvarsutkrävandet trots allt är viktigare för en demokratisk utveckling än vad det bakåtblickande ansvarsutkrävandet är. Även i Argentina är det utifrån detta perspektiv troligt att rättegångarna som nu hålls behöver kombineras med andra inslag av transitional justice för att kunna ha en kraftfull effekt på demokratin; förslagsvis genom en ordentlig reformering av polisväsendet och genom att ta övergreppen mot mänskliga rättigheter som nu sker på samma allvar som dem som begicks i det förflutna.

På samma sätt skulle det faktum att Brasiliens och Argentinas resultat inte skiljer sig mer åt kunna förklaras med att man i Brasilien trots allt har infört andra element av transitional justice, såsom en sanningskommission. För att verkligen kunna bryta med ett arv av våld och straffrihet är det troligen lämpligt att börja med att även skipa rättvisa för övergreppen som skedde i det förflutna. Som De Brito skriver kan det bakåtblickande ansvarsutkrävandet vara en utlösande faktor som sätter igång en process av framåtblickande ansvarsutkrävande.

Det är samtidigt viktigt att minnas att det bakåtblickande ansvarsutkrävandet kan spela en komplex roll för rule of law. Detta eftersom man i en rättstat i regel inte ska kunna ställas till svars för handlingar som inte var olagliga vid tillfället då de begicks. Det bästa sättet att komma runt detta eventuella dilemma är förmodligen att säkerställa att juridiskt ansvarskravande inom ramen för TJ sker i enlighet med internationell rätt.⁵

Utan att ha en övertro på det internationella rättsystemet kan det ändå konstateras att dess utveckling också på andra vis har löst dilemman som de latinamerikanska länderna inledningsvis stod inför när det gällde huruvida man skulle straffa före detta förövare eller ej. Att nu straffa tidigare förövare i enlighet med internationella lagar torde därför nu inte längre äventyra varken stabiliteten

---

⁵ Det går visserligen att hävda att tidigare förövare bör ställas till svars även för andra brott som inte uttryckligen förbjuds av internationell rätt. Men kanske är det i så fall snarare än utvidgning av internationell rätt som är nödvändig?

eller freden i Argentina, Brasilien och Paraguay. Åtminstone finns det inget i min empiri som pekar på att så skulle vara fallet.

Samtidigt visar min undersökning att det finns ett fortsatt folkligt stöd för rättegångar i Argentina, Paraguay och till viss del- om än i mindre grad- i Brasilien.

Kanske har vi kommit till en punkt där argumenten för att ställa tidigare förövare till svars i dessa tre länder slutligen väger tyngre än argumenten mot, eftersom länderna nu är bättre rustade för detta ansvarsutkrävande? Såsom Avenhövel skriver kan en demokratisering också vara en förutsättning för att ansvarsutkrävande ska kunna äga rum. Denna grad av demokratisering torde alla dessa tre länder nu ha uppnått.

Sammanfattningsvis indikerar mina resultat att amnestier är ett komplext fenomen som inte tycks vara oproblematiskt för ett lands demokratiutveckling, och som därför behöver utforskas ytterligare.

Med ett större antal fall än vad jag här har haft möjlighet till, vore det av betydelse att ytterligare undersöka sambandet mellan amnestier och tillit. Även amnestiers komplicerade förhållande till rule of law behöver utforskas i större omfattning. För att här komma fram till något krävs detaljerade studier av hur varje lands lagar såg ut under tiden som övergreppen begicks. Ytterligare en intressant frågeställning är på vilket sätt det påverkar ett lands demokratiutveckling när tidigare förövare får sitta kvar vid makten. Här kunde Paraguay vara en intressant fallstudie, eftersom något ordentligt maktskifte aldrig ägde rum i landet.

Oavsett vilka frågor som forskningen väljer att ta sig an i studiet av TJ i framtiden, är det avgörande att detta görs utifrån problematiserande och mångfacetterade perspektiv. Att skapa ett gediget underlag för att transitional justice ska kunna ske under bästa förutsättningar kan ses som en forskningens skyldighet gentemot alla dem som – trots förhoppningarna som fanns efter andra världskrigets slut – fick sina allra mest grundläggande rättigheter åsidosatta.

8 Referenser

- Amnesty International 2002. "Es Imperativo Investigar Las Denuncias de Tortura." Hämtad 2015-01-06.
<http://www.amnesty.org/en/library/asset/AMR45/005/2002/es/a43161a1-d891-11dd-ad8c-f3d4445c118e/amr450052002es.pdf>.
- Amnesty International 2010. *The State of the World's Human Rights 2010*. London: Amnesty International.
- Arenhövel Mark. 2008. "Democratization and Transitional Justice" i *Democratization* volym 15 nr 3, s. 570–87.
- Arthur, Paige 2009. "How 'Transitions' Reshaped Human Rights: A Conceptual History of Transitional Justice." I *Human Rights Quarterly* volym 31 nr 2, s. 321–67.
- Bernhagen, Patrick. 2009. "Measuring Democracy and Democratization" i Christian Haerpfer, Patrick Bernhagen, Ronald Ingelhart, Christian Welzel (red). *Democratization*, s.24–40. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Bloomfield, David, Terri Barnes, och Lucien Huyse (red) 2003. *Reconciliation after Violent Conflict: A Handbook*. Stockholm: International IDEA.
- Bonner, Michelle 2014. "'Never Again': Transitional Justice and Persistent Police Violence in Argentina." *International Journal of Transitional Justice*. Volym 8 nr 2, s. 235–55.
- Center for Systemic Peace. 2011a "Polity IV Country Report 2010: Argentina." Hämtad 2014-12-19 <http://www.systemicpeace.org/polity/Argentina2010.pdf>.
- Center for Systemic Peace 2011.b"Polity IV Country Report 2010: Brazil." Hämtad 2014-12-19. <http://www.systemicpeace.org/polity/Brazil2010.pdf>.
- Center for Systemic Peace 2011c "Polity IV Country Report 2010: Paraguay." Hämtad 2014-12-19 <http://www.systemicpeace.org/polity/Paraguay2010.pdf>.
- Collier David 1993. "The Comparative Method." I Ada W Finifter (red). *Political Science: The State of the Discipline II*. Washington DC: American Political Science Association.
- "Comision Verdad y Justicia Paraguay." 2014. Hämtad 2014-17-12. <http://www.derechoshumanos.net/lesahumanidad/informes/paraguay/InformeComisionVerdadYJusticiaParaguayConclusionesyRecomendaciones.pdf>.
- De Brito Barahona Alexandra, Carmen Gonzalez-Enriquez, och Paloma Aguilar (red) 2001. *The Politics of Memory: Transitional Justice in Democratizing Societies*. New York: Oxford University Press.
- El País 2008. "Un Ex Militar Brasileño Promete Revelar El Paradero de Desaparecidos." Hämtad 2014-12-29.

- http://internacional.elpais.com/internacional/2008/04/30/actualidad/1209506403_850215.html
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, and Lena Wängnerud 2007. *Metodpraktikan*. Tredje upplagan. Vällingy: Norstedts Juridik.
- FN 2015. "Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide." Hämtad 2015-01-26. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-1&chapter=4&lang=en.
- FN 2014. "Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment." Hämtad 2015-01-26. http://indicators.ohchr.org/maps/OHCHR_Map_CAT.pdf.
- FN 2012. "FN:s Allmänna Förklaring Om de Mänskliga Rättigheterna." Hämtad 2014-01-17. <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmana-forklaring-om-de-manskliga-rattigheterna/>.
- Freedom House 1972-2015 *Freedom in the world*. Hämtad 2014-12-01. <https://freedomhouse.org/>
- Hayner, Priscilla 2011. *Unspeakable Truths: Transitional Justice and the Challenge of Truth Commissions*. Andra upplagan. London: Routledge.
- Hellinger, Daniel C 2011. *Comparative Politics of Latin America: Democracy at Last?* New York: Routledge.
- Human Rights Watch 2000. "Paraguay: Stroessner Extradition Effort Hailed." Hämtad 2015-01-07. <http://www.hrw.org/news/2000/12/10/paraguay-stroessner-extradition-effort-ailed>.
- Human Rights Watch 2013. "Brazil: Seize Opportunity to Curb Widespread Torture." Hämtad 2015-01-07. <http://www.hrw.org/news/2013/08/02/brazil-seize-opportunity-curb-widespread-torture>
- Hwang, Phylilis 1998. "Defining Crimes against Humanity in the Rome Statute of the International Criminal Court." *Fordham International Law Journal*. Volym 22 nr. 2, s.456–504.
- ICC International Criminal Court 2015. "Frequently Asked Questions." Hämtad 2015-01-21. http://www.iccpi.int/en_menus/icc/about%20the%20court/frequently%20asked%20questions/pages/faq.aspx.
- ICTJ International Center for Transitional Justice 2015a. "What Is Transitional Justice?" Hämtad 2015-01-07. <http://www.ictj.org/about/transitional-justice>.
- ICTJ 2015b. "Brazil". Hämtad 2015-01-07. <http://www.ictj.org/our-work/regions-and-countries/brazil>.
- ICTJ 2015c. "Argentina." Hämtad 2015-01-07 <http://www.ictj.org/our-work/regions-and-countries/argentina>.
- Kaufmann Daniel, Art Kraay, Massimo Mastruzzi 2015. "The Worldwide Governance Indicators Project." Hämtad 2015-01-07. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>.

- La estrella de Panamá 2009. "Protestas Y Balas de Goma".
Hämtad 2014-12-27. <http://laestrella.com.pa/internacional/america/protestas-balas-goma/23738302>.
- Lambert, Peter. 2000. "A Decade of Electoral Democracy: Continuity, Change and Crisis in Paraguay." *Bulletin of Latin American Research* .Volym 19 nr 3, s. 379–96.
- La Nación 2011. "En Prisión Domiciliaria Muere Exministro de Interior Montanaro".Hämtad 2014-12-27. <http://www.lanacion.com.py/buscar.php>.
- Laplante, Lisa J. 2009. "Outlawing Amnesty: The Return of Criminal Justice in Transitional Justice Schemes." *Virginia Journal of International Law* .Volym 49 nr 4, s. 915–984.
- Latinobarómetro 2015. "Online Data Analysis." Hämtad 2015-01-06 <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>.
- Leebaw Bronwyn Anne 2008. "The Irreconcilable Goals of Transitional Justice" i *Human Rights Quarterly*. Volym 30 nr 1, s. 95–118.
- Lessa, Fransesca 2011. "Beyond Transitional Justice: Exploring Continuities in Human Rights Abuses in Argentina between 1976 and 2010" i *Journal of Human Rights Practice*. Volym 3 nr 1, s. 25–48.
- Letki, Natalia 2009. "Social Capital and Civil Society." I Christian Haerpfer, Patrik Bernhagen, Ronald Inglehart, och Christian Welzel (red.) *Democratization*, s. 158–69. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Malamud-Goti, Jaime 1990. "Transitional Governments in the Breach: Why Punish State Criminals?" i *Human Rights Quarterly*. Volym 12, nr 1, s.1-16.
- Mezzaroba, Glenda 2011. "Between reparations, half truths and impunity: The difficult break with the legacy of the dictatorship in Brazil." I *SUR International Journal on Human Rights*. Volym 8 nr 15 s. 6–24.
- Mihr Anja. 2012. *Transitional Justice: Between Criminal Justice, Atonement and Democracy*. Netherlands Institute of Human Rights.
- Moisés, José Álvaro 2006. "Citizens' Distrust in Democratic Institutions" i *International Review of Sociology*. Volym 16 nr 3, s. 593–616.
- NE Nationalencyklopedin. "Argentina." Hämtad 2015-01-07 <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/argentina>.
- NE Nationalencyklopedin. "Brasilien." Hämtad 2015-01-07 <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/brasilien>.
- NE Nationalencyklopedin. "Paraguay." Hämtad 2015-01-07 <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/paraguay>.
- O'Donnell, Guillermo 2004. "Why the Rule of Law Matters" i *Journal of Democracy*. Volym 15 nr 4, s. 32–46.
- Philp, Mark. 2009. "Delimiting Democratic Accountability" i *Political Studies*. Volym 57 nr 1 s. 28–53.
- Putnam, Robert D. 1996/1993. *Den Fungerande Demokratin: Medborgarandans Rötter i Italien*. Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Översatt av Margareta Eklöf. Andra upplagan. Stockholm: SNS.

- Roosevelt Eleanor. 1948. "The Struggle for Human Rights." Paris, Frankrike. Hämtad 2015-01-28.
<http://www.americanrhetoric.com/speeches/PDFFiles/Eleanor%20Roosevelt%20-%20The%20Stuggle%20for%20Human%20Rights.pdf>.
- Rose, Richard. 2009. "Democratic and Undemocratic States." I Christian W. Haerpfer, Patrik Bernhagen, Ronald F Inglehart och , Christian Welzel (red.) *Democratization*, s. 10–23. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Sartori, Giovanni 1987. *The Theory of Democracy Revisited*. Chatham: Chatham House Publishers.
- Schemo Diana Jean 2006. "Alfredo Stroessner, 93, Paraguayan Ex-Dictator, Dies" i *New York Times*. Hämtad 2014-12-27.
http://www.nytimes.com/2006/08/17/world/americas/17stroessner.html?ref=brazil&_r=0.
- Schmitter, Philippe & Terry Lynn Karl. 1991 "What Democracy Is. . . and Is Not" i *Journal of Democracy*. Volym 2 nr 3, s. 75–88.
- Schneider, Ann 2012. "The Unsettling and Unsettled Monument against Torture in Rio de Janeiro, Brazil" I *Peace & Change*. Volym 37 nr 4, s. 489–515.
- Schneider, Nina 2011a. "Impunity in Post-Authoritarian Brazil: The Supreme Court's Recent Verdict on the Amnesty Law" i *European Review of Latin American and Caribbean Studies/Revista Europea de Estudios Latinoamericanos Y Del Caribe*. Nr 90, s. 39–54.
- Schneider Nina 2011b. "Breaking the 'Silence' of the Military Regime: New Politics of Memory in Brazil." I *Bulletin of Latin American Research*. Volym 30 nr 2, s.198–212.
- Sikkink, Kathryn, and Carrie Booth Walling 2007. "The Impact of Human Rights Trials in Latin America" i *Journal of Peace Research*. Volym 44 nr 4, s. 427–45.
- Sirleaf Matiangai 2014. "Beyond Truth and Punishment in Transitional Justice" i *Virginia Journal of International Law*. Volym 54, nr 2, s. 223–94.
- Slack Keith 1996. "Operation Condor and Human Rights: A Report from Paraguay's Archive of Terror." i *Human Rights Quarterly*. Volym 18 nr 2, s. 492-506.
- Stabili Rosaria 2012. "Opareí. La Justicia de Transición En Paraguay" i *America Latina Hoy*. Volym 61, s.137-162.
- Strøm, Kaare 2000. "Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies" i *European Journal of Political Research*. Volym 37 nr 3, s. 261–90.
- Teitel, Ruti 2000. *Transitional Justice*. New York: Oxford University Press.
- Telesur 2014. "Víctimas del régimen Stroessner en Paraguay exigen justicia". Hämtad 2015-01-21. <http://www.telesurtv.net/news/Victimas-del-regimen-Stroessner-en-Paraguay-exigen-justicia-20140202-0006.html>.
- The Guardian 2014. "Rousseff in Tears as Brazilian Report Details Junta's Killings and Torture," Hämtad 2014-12-27.
<http://www.theguardian.com/world/2014/dec/10/rousseff-tears-brazilian-report-details-torture-killings-military-regime>.

- Transparency International 2015. "Paraguay". Hämtad 2015-01-05 <http://www.transparency.org/country#idx99>.
- Ultima Hora 2014. "Marcha contra dictadura e impunidad en el microcentro de Asunción" Hämtad 2015-01-25. <http://www.ultimahora.com/marcha-contra-dictadura-e-impunidad-el-microcentro-asuncion-n844436.html>.
- Utts, Jessica, and Robert Heckard. 2005. *Statistical Ideas and Methods*. Madrid: Cengage Learning.
- Vacs, Aldo 1987 "Authoritarian Breakdown and Redemocratization in Argentina." i James Malloy och Mitchell Seligson (red.) *Authoritarians and Democrats: Regime Transition in Latin America*, s. 15–42. London: University of Pittsburgh Press.
- Voltmer Katrin, and Rawnsley Gary 2009. "The Media." I Christian Haerper, Ronald Inglehart, Patrik Bernhagen, and Christian Welzel (red.) *Democratization*, s. 234-248. New York: Oxford University Press.
- Washington Post 2014. "Brazil's Presidential Election Has Been Fair but Ugly" i *The Washington Post*. Hämtad 2014-12-23. http://www.washingtonpost.com/opinions/brazils-presidential-election-has-been-fair-but-ugly/2014/10/09/fc726658-4f33-11e4-8c24-487e92bc997b_story.html.
- Watts, Simon 2012. "How Paraguay's 'Archive of Terror' Put Operation Condor in Focus" i *BBC News Magazine*. Hämtad 2015-01-04. <http://www.bbc.com/news/magazine-20774985>.
- World Economic Forum 2014. "Global Competitiveness Report 2014-2015." Hämtad 2015-01-07. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/>.
- Yanow, Dvora, Peregrine Schwartz-Shea, och Maria José Freitas. 2008 "Case Study Research in Political Science" i Albert Mills (red), *Encyclopedia of Case Study Research*, s. 109–15. Thousand Oaks: Sage Publication.